

Ս Ո Ւ Ր Բ Ղ Ե Վ Ո Ն Դ Յ Ա Ն Ք

«Յիշատակ արդարոյ գոյութեամբ,
անուն ամպարշտաց շիջցի»
(Առակ. Ժ 7)

Մեր եկեղեցին ամեն տարի Մեծ պահքից առաջ, մի ամբողջ յոթնյակ, գեղեցիկ մտածումն է ունեցել մասնավոր կարևորությամբ համախմբելու ազգային հիշատակներին նվիրված տոները, որոնք սերտորեն կապված են Ե դարի հայ հավատքի, հայ ժողովրդի և հայրենիքի պատմության հետ: Այս կարգադրությունը եկեղեցական-հայրենասիրական մասնավոր նշանակություն ունի մեր հավատացյալ ժողովրդի կյանքում:

Այդ յոթնյակի առաջին տոնն է ս. Սահակ Պարթև Հայրապետի տոնը: Դրանով շեշտվում է, որ յոթնյակի երկու մեծ ու կարևոր տոնախմբությունները՝ ս. Ղևոնդյանց քահանայից ու ս. Վարդանանց քաջամարտիկ նահատակները, հարազատ սերունդներն ու աշակերտներն են մեծ լուսավորիչ Հայոց Հայրապետի, նահատակներ, որոնք «արդարութեամբն ճոխացեալ, իմաստութեամբն պայծառացեալ, հեղին գարիւնս իրեանց ի նորոգումն եկեղեցոյ»:

Այս իմաստով Ղևոնդյանց նահատակությունը հերոսացումն է հայ եկեղեցու, իսկ Ավարայրը՝ հավաքական սրբացումը հայ ժողովրդի:

Ս. Ղևոնդյանց ոգով և Վարդանանց խորհրդով սերունդներ են դաստիարակվել և այսպես անցել են դարեր ու դարեր:

Փոխվում են ժամանակները, փոխվում են նաև հանուն հավատքի և հայրենիքի մղված պայքարի ձևերն ու կերպերը, բայց մնում է հայ ժողովրդի գիտակից վճռականությունը ապրելու, ստեղծագործելու, պահելու իր հոգու և մտքի անկախությունը, իր հայրենի սրբազան հողը:

Սուրբ Ղևոնդյանց Հազկերտի դավանափոխության պատասխան նամակը խմբագրողներից և Վարդանանց հերոսամարտը նախապատրաստողներից են. Հովսեփ կաթողիկոս Վայոցձորեցի կամ Հողոցմեցի, Ղևոնդ երեց, Սահակ եպս. Ռշտունեցի, Մուշե Աղբակեցի, Արշեն Բագրևանդեցի, Սամվել և Խորեն երեցներ, Քաջաջ և Աբրահամ արկավազներ, անուններ, որոնք ևս, ինչպես Վարդանանք, ընկան «վասն Յիսուսի և վասն հայրենեաց»: Հազկերտը քաջ գիտեր, որ հայ եկեղեցու այս սպասավորներն են, որ Վարդանի մահից ահա երեք տարի անց «Իմացեալ մահ» դրոշով դեռ շարունակում են ոգեշնչել Հայոց աշխարհը և մերժում են մազդեզը ու Հայոց երկիրը զապանակված պահում Պարսկաստանի դեմ: Այո՛, նա գիտակցում էր, որ ստրկությունը մերժողների բարոյական հաղթանակի դրոշն առաջինը պարզողներն այս անհողորդը խումբն է՝ Ղևոնդյանք, Ավարայրը տեսած, մասամբ մասնակցած և իրենց հոգևոր-բարոյական աջակցությունը բերած:

Ավարայրին խաղաղություն չհաջորդեց, և այդ օրերին էլ այս քահանաների խումբը, գլխավորությամբ Ղևոնդ երեցի, ազգին առաջնորդեց իր ուղիղ ու փրկարար ճանապարհով, մեր ս. եկեղեցու և հայրենիքի ոգու շահերի համաձայն՝ միշտ նույն քաջ կեցվածքով:

Մեծ պատերազմը և հետագայի օրերը Ղևոնդյանց միջոցով ո՛չ հուսահատություն բերեց և ո՛չ էլ տեղատվություն, ուստի հետո էլ նրանք շարունակում էին իրենց ճշ-

մարիտ քարոզչությունը՝ հրավիրելով բողոքին համախմբվելու հայ եկեղեցու հովանու ներքո և ս. Վարդանի ու հայրենաշեն աշխատանքի շուրջ, և եթե անհրաժեշտ է՝ նահատակվելու: Ս. Ղևոնդյանը շարունակում էին ուսուցանել, թե մեր գործն արդար է, և թե ուրեմն «Յիշատակ արդարոյ գովութեամբ, ահուն ամպարշտաց շիջցի»: Այսպես Ղևոնդյանը նորովի ամրապնդում են ժողովրդի ոգին քաղաքական-հայրենասիրական հողի վրա և նախապատրաստում հոգու ատրկությունը մերժելու հազվերտյան ամեն մի սուաջարկի դեմ:

Հազվերտն իր թագավորության 18-րդ տարում պարտվում է բուշաններից: Ըստ նրա, այս դեպքում էլ իր պարտության պատճառը հայերն էին և մանավանդ Ղեմոնդյանը, որոնք Վարդանից հետո դեռ համատրեկն շարունակում էին երկրի առաջնորդության դերն իրենց ձեռքում պահել: Ուստի ժամանակը չէ՞, մտածում էր նա, ստիպել մագդեզն ընդունել տալ և կարևոր վճռականությունը ազատվել թե՛ նրանցից և թե՛ նրանց անեծքից, որ պատճառն էր իր պարտության՝ բուշաններից: Այս որոշման վրա քահանաները կանչվում են Պարսկաստան և աքսորվում: Ապար աշխարհի Նյու-Չապոն բերդում ստիպումներով և բռնությամբ նրանց դավանափոխությունը հանձնելով է մոզպետին: Բայց Ղևոնդյանը բանտում էլ նույնն էին, ինչ որ իրենց տանը կամ Ավարայրի օրերին. «Յայսմ հաւատոց գմեզ ոչ որ կարէ խախտել՝ ոչ հրեշտակք և ոչ մարդիկ, ոչ սուր և ոչ հուր, ոչ ջուր, ոչ ամենայն գինչ և դառն հարուածք»: Լավ է ստված՝ «Միրտն ունի բանակաւնություն, որ բանակաւնությունը չգիտէ» (Պասկալ): Սակայն Հազվերտի և նմանների համար ի՞նչ սիրտ և ի՞նչ բանակաւնություն: Ամեն մի ժողովուրդ այս աշխարհում ազատ ապրելու իր իրավունքն ունի: Նրանք չգիտեին, որ մարդուն բանտարկելով կամ սպանելով նրա միտքն ու հոգին չես կարող վանդակի մեջ դնել, ու չէ՞ որ քրիստոնյաների համար կար նաև վերերկրայինը՝ հալիտենականը, որ նախ իմաստավորվում է այստեղ ապրելիս և ապա անանցով:

Հայ բանտարկյալների նկատմամբ գործարկված անմարդկային չարչարանքները և դաժանությունները տևում են 23 օր: Դեմ-շապուհը, որի պարտականությունն էր հավատահոխության ստիպումը, համոզվելով իր ջանքերի ապարդյուն լինելը, նոր հրամանի համաձայն նվիրյալներին առաջնորդեց կառափնարան: Այստեղ էլ Ղևոնդյանը կրկնում էին ս. Վարդանի հավատամբ-խոսքը. «Երկիրդ թերահաւատութեանն է

նշանակ, գրեթեամաստութիւն մեք ի մեջ վաղ մերժեցաք»: Ուստի այս լինելու և չլինելու պահին իսկ Ղևոնդյանը քաջարար մերժում էին ամեն մի փոխգիշտում, որպեսզի չվտանգվեն հարազատ ժողովրդի և եկեղեցու նվիրական շահերը:

Ամեն բան վերջացած էր: Ի վերջո որոշվում է նահատակել ս. Ղևոնդյանց քահանայից: Եվ քահանաները քաջությամբ նահատակվում են: Նրանց սպանում են աննահանմարդկային ձևերով. ոմանց զահավեժ սարերից ցած են նետում, ուրիշների ձեռքն են կոտրում, ոտքը կամ սկանջը և հետո սպանում, իսկ մնացածներին էլ, բրածեժ անելուց հետո, քարկոծում և նահատակում:

Արժանին մատուցելու համար հիշելը նաև Ղևոնդյանց հետ և նրանց շարքին այստեղ նահատակված նորադարձ պարսիկների՝ դեմպետի գլխավորությամբ:

Այսպես Վարդան Մամիկոնյանով սկսած հավատքի և հայրենասիրության պատերազմը շարունակվում է և պատկազարդվում մեր եկեղեցու այս սրբերի նահատակությամբ: Այո՛, այսպես միշտ, երբ անհրաժեշտ է, հայ հոգևորականը գիտն թե՛ արտասանել իր քարոզությունը և թե՛ խոսքը վերածել գործի՝ ասելով. «Ոչ եմ իբրև զայս ի մարդկանէ» (Ղով. ԺԸ 11): Իսկ մանավանդ եթե ս. Մանակի և ս. Մեսրոպի անմիջական աշակերտն ես, ինչպես Ղևոնդյանը, չես կարող մոլորյալ և հավատորաց նահապարհով գնալ: Մեր ս. եկեղեցու այդ լուսավորիչները վառեցին լույսը մեր հոգիների և ս. Ավետարանով դարձյալ ու դարձյալ պահանջեցին. «Այս է պատուեր իմ, զի սիրեսցիք զմիմեանս, որպէս և ես սիրեցի զձեզ: Մեժ ես քան զայս սեր ոչ որ ունի, եթէ զանձն իր դնիցէ ի վերայ բարեխաւսաց խրոց» (Հովհ. ԺԵ 43):

Ղևոնդյանը՝ մեր եկեղեցու ոխտապան և սուրբ զինվորները, նահատակ քաջերը մեր հայրենիքի, իրենց անձը զոհեցին հանուն Աստուծո, հանուն հայրենիքի, որպեսզի ոչ միայն իրենց միջոցով հավետ ապրի մեր երկիրը և նրա ժողովուրդը, այլև մեր քրիստոնեական եկեղեցին, որի սպասավորությանն արդպես անկաշառ ծառայեցին իրենք: Այսօր նրանք սրբացված են, «... և սուրբ հոռիք նոցա հոգևոր բարեխօսութեամբն զԱստուած յողորմութիւն աշխարհի անձն և նշխարք ոսկերաց նոցա փրկութեան շնորհ ընծայեմ ի ժողովս հաւատացեղոց, որպէս ամենեցուն և քաջայայտ է զի երևեսցի սերն Աստուծոյ ի նոցա նշխարսն բնական» («Հանախաւապատմ» ԺԶ):

Պատմության ընթացքում միշտ էլ, երբ մեր երկրի երկնքի վրա մուսլ ամպեր են

կուտակվել, ս. Վարդանով, Ղևոնդյանց ոգով և հավատքով մենք կարողացել ենք ի չիք դարձնել ամեն մի վտանգ: Այդպես չէ՞ր, որ մենք հաղթեցինք Սասունում և Ջեյթունում, և այդպես չէ՞ր, որ Սարդարապատում և հայրենական մեծ պատերազմում մեր ազգի զավակները փայլեցին իրենց հերոսական, որ և նույնն է՝ Ղևոնդյանց ոգով: Սարդարապատում մերօրյա Ղևոնդ երեցներ դարձան Գարեգին եպս. Հովսեփյանցը՝ ս. Էջմիածնից, Զավեն արքեպ. Մահոնտի Բաբայանը՝ առաջնորդն Էրզրումի, Եզնիկ եպիսկոպոսը և Դանիել վարդապետը՝ Աղթամարի վանքից, Թադեոս վարդապետը՝ Սշո Առաքելոց վանքից, Հովհաննես քին. Տեր-Միհայլանը՝ Ապարանից, Հարություն քահանան՝ իր 250 մարդկանցով Կոտայքից, և շատ ուրիշներ, նաև աշխարհագորայիններ Հայաստանի զանազան շրջաններից:

Հովհաննես Իմաստասեր Սարկավագ վարդապետը գրել է ս. Ղևոնդյանց քահանայից հիշատակին նվիրված Օրհնությունը՝ «Որ յառաջագոյն սահմանեցեր», և Մակունքը՝ «Պայծառացան այսօր սուրբ եկե-

ղեցիք»: Սարկավագ վարդապետն իր շարականներով աշխատել է Ղևոնդյանց կրոնաբույր և հայրենասեր ոգին զարթեցնել հայ ժողովրդի զաղթական բեկորների մեջ և ողջ հայությանը հավաքել հայ եկեղեցու հովանու ներքո:

Այս երկու շարականները խնդրանք ու աղերասանքներ են՝ ուղղված Աստծուն, որ «Աստված. հայ եկեղեցու ցրված մանուկներին, տրտմությամբ և հորդահոս արտասուքով բռնագաղթվածներին նորից ժողովի ուրախությամբ և փրկի» Հայոց աշխարհում: Հայրենի հողի վրա «ցրված հայ ժողովրդին հավաքելու այս տենչն ու ձգտումն ահա դառնում է մի նվիրական իղձ ու աղոթք և շատ վաղ՝ Սարկավագ վարդապետի ձեռքով մտնում են մեր ժամերգության մեջ» (Մ. Արեղյան):

Փա՛րք Ղևոնդյանց սուրբ հիշատակին և նրանցով մեզ ավանդված ճշմարիտ եկեղեցասիրությանն ու հայրենասիրությանը:

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐՅԱՆ

